

בציילא דשבתא

פירושים וביאורים בפרשת השבוע ממורנו ורבנו ראש הישיבה הגאון רבי בצלאל טולידאנו שליט"א

בס"ד, גליון פרשת צו תשפ"ד ♦ 110

ברין איסור טעם בקדשים ובהמין

אינה פגומה, ורק בזמן שמתערבת בתבשיל אחר, היא פוגמת התבשיל שעברה אליו, אבל כל זמן שהטעם בלוע בדופני הכלי אינו נפגם, ומש"ה שפיר חייל שם נותר, ושבירת הכלי היא כעין שריפת נותר, דחייבה התורה לשרוף הנותר.

אלא דמדברי רש"י המובא לעיל (ע"ז שם) משמע, דגם כאשר הבליעה עדיין בתוך הכלי היא כבר פגומה, וא"כ מוכח דרק כל הלילה פוגם ולא סוף הלילה, ולכך בכלי שבישלו בו בלילה דלא נפגם טעמו, שפיר חשיב נותר, וכנ"ל.

[וצ"ל דאף דאין מצוה לאכול את הטעם אלא את הבשר, אפילו הכי חייל עליו איסור נותר ומצות שריפה מכח ההלכה ד'טעם כעיקר', ויוצא אפוא, דכל הדין דשבירת הכלי יחול רק אחר זמן אכילה].

דין שבירה בשאר קדשים

והנה בפרשתן, הוסיף רש"י דה"ה בשאר קדשים, שאם יש בהם טעם ועבר זמן אכילתם, חשיב נותר ואף בהם יהיה דין שבירה.

אמנם יעויין בדברי הרמב"ם (מע"ק פ"ח ה"א) שכתב וז"ל, בשר חטאת שבושל בכלי חרס ישבר הכלי בעזרה, עכ"ל, ולהלן שם (הכ"א) כתב, דבשאר קדשים אין דין שבירה אם התבשל בכלי חרס, רק דין הגעלה כמו בכל האיסורים, יעוי"ש.

ומבואר דנקט הרמב"ם דאין שייך דין שבירת כלי חרס בשאר קדשים, ואף לא הוזכר ששבירת הכלי נעשית רק לאחר שנעשה נותר.

והנראה בזה, דהנה כתב הגר"ח (מאכ"א פט"ו ה"א ד"ה והנה) להקשות על הרמב"ם שפסק דבבשר וחלב וכלאי הכרם אף אם אכלם שלא כדרך אכילתם חייב מלקות - מפני שלא נאמרה לשון אכילה באיסורם, משא"כ שאר איסורים שכתוב בהם לשון אכילה, אם אכלם עם דבר מר אינו לוקה, יעוי"ש, והקשה הגר"ח, דא"כ אמאי כתב הרמב"ם (שם ה"ו) דשרי נותר טעם לפגם גם בבשר וחלב וכלאי הכרם.

וביאר הגר"ח, דאיסור טעם הוא דין באיסור אכילה דילפינן דאף טעם איסור, נאסר באכילה, אבל גבי כלה"כ ובשר בחלב שנאסרו בהנאה, דוקא גוף האיסור בעין הוא דאסור, אבל הטעם לחוד בלי ממשות, לא משוי ליה לעצם האיסור.

והנה הגדרת שם נותר עצמו אינו בגדר איסור אכילה, ולכך סבר הרמב"ם, דטעם הבלוע בכלים דשאר קדשים, לא חל עליו שם בשר קדשים בכדי שיחול עליו שם נותר, והוא איסור טעם לחוד, ועל איסור טעם לא חל שם נותר, ולכך אין חייבים בשבירת הכלי בשאר קדשים.

ולפי זה צריך לומר, דהא דבישול חטאת טעון שבירת כלי, הינו דין מיוחד בחטאת, דנתחדש שטעם דחטאת חשוב כבשר חטאת.

והנראה לחדש עוד בדעת הרמב"ם, דכיון דטעם חטאת חשיב כבשר חטאת, א"כ קאי עליה המצוה ד'לא תותירו ממנו עד בוקר', ולכך מיד לאחר הבישול כבר חלה עליו מצוה לשבור הכלי, ואפילו קודם סוף זמן אכילה.

ונראה להוסיף, דקודם זמן האיסור דאכילה, מצות שבירה היא משום 'לא תותירו', ואחר זמן איסור אכילה - השבירה חשובה כשריפה וכמבואר

שבירת כלי חרס שנתבשל בו חטאת

איתא בפרשתן (ו' כ"א) גבי קרבן חטאת, 'וכלי חרש אשר תבשל בו יִשְׂבֵר', והיינו דאם בישלו את בשר החטאת בכלי חרס יש לשוברו.

ובטעם שבירתו, כתב רש"י וז"ל, לפי שהבליעה שנבלעת בו נעשה נותר, וה"ה לכל הקדשים, עכ"ל, והיינו דחייב שבירתו הינו לאחר שיהיה לבשר הבלוע דין 'נותר', והיינו לאחר שיעבור זמן אכילת חטאת דהוא יום ולילה.

והנה יעויין בגמרא ע"ז (עו.). שם מבואר דלמ"ד נותר טעם לפגם מותר, הא דחייבה תורה בגיעולי כלי נכרים, היינו דוקא בקדירה בת יומא דלא נפגם טעמה, אבל אם אינה בת יומא, מדאורייתא אין צריך להגעיל, כיון דהוי נותר טעם לפגם, וכל החיוב בכה"ג הינו מדרבנן שגזרו על קדירה שאינה בת יומא אטו קדירה בת יומא.

וכתב רש"י (ד"ה בת יומא) לבאר וז"ל, שבישול בה עכו"ם היום, אבל בישול בה אתמול - כבר הפיג בה טעמו בלינת לילה, ושוב כשפולטו בתבשיל אחר אינו אלא לפגם, עכ"ל.

ועיין בתוס' (שם ד"ה בת יומא) שכתבו לדייק מרש"י דע"י לינת לילה חל הפגם, ואין צריך שיעבור מעת לעת מזמן שבישול בה, אלא שנסתפקו תוס' אי בעינן עכ"פ לינת לילה שלם בלא בישול לפגום טעמו, או דסגי בסוף לילה בלא בישול, ואם בישול בסוף הלילה, כבר נפגמו הבליעות.

וכתבו תוס' להוכיח דצריך לילה שלם בלי בישול, דאם נאמר דסוף הלילה גורם הפגם, א"כ הא דאמרה תורה דכלי חרס שבישלו בו את החטאת ישבר, היכי משכחת לה למ"ד נטל"פ מותר, הא בעמוד השחר כבר נגמרה זמן אכילתו ונעשה נותר, והרי הוא כבר פגום, וא"כ מדוע צריך לשוברו, הלא מותר לבשל בו לכתחלה אחר עמוד השחר, וע"כ דבעינן לילה שלם בלא בישול כדי לפגמו.

ועיין ברא"ש (שם סי' ל"ו) שכתב לבאר, דבשלמא אם צריך לילה שלם כדי לפגום טעמו, ניחא דאיצטרריך קרא לכלים שבישלו בהן בלילה, ואותו טעם לא נפגם בשעת עלות השחר ונעשה נותר, וחלה עליו תורת שבירה בכלי חרס, הלכך אפי' הניח הכל עד אחר שנפגם טעמו והותר מן התורה, אפ"ה כיון שחל עליו חיוב שבירה שעה אחת שוב לא פקע [וממילא כל כלי חרס ישברו מטעם גזרה דבת יומא דאסור מדאורייתא], אולם אם נאמר דסוף הלילה פוגם, הרי לא יחול כלל איסור נותר, עכ"ד.

והיינו כדברי רש"י בפסוק הנ"ל, דהבליעה נעשית נותר ולכך הכלי חרס טעון שבירה, והיינו דמחמת שהטעם אסור מדין נותר, זה נותר שם נותר וחיוב שבירה, אבל אם לא יחול האיסור דנותר בגלל שהוא פגום, לא חשיב נותר לחייב שבירת הכלי.

ואף הר"ן כתב כהסברא הנ"ל, אלא שלמד בתוס' שהוכיחו דצריך מעת לעת, משום דאם נאמר דלילה מספיק ע"מ לפגום, א"כ איך יחול איסור נותר ע"י לינת לילה, הא הוי נותר טעם לפגם והיינו כנ"ל, דרק ע"י חלות איסור דטעם, הוא דחל שם נותר וחיוב שבירה.

פגימת בליעה שבתוך הכלי

אמנם הר"ן כתב לדחות, דאה"נ דכדי לפגום סגי בלילה, אלא דאפ"ה חייל איסור נותר, דכתב לחדש, דכאשר הבליעה בתוך הכלי היא עדיין

בדברי הר"ן, וע"י עשה דשריפה - אינו לוקה אם לא שבר הכלי קודם סוף זמן אכילה, משום דהוי ניתק לעשה.

חיוב מלקות במותר מבשר הפסח

והנה גבי קרבן פסח, כתב הרמב"ם (קרבן פסח פ"י ה"ב) וז"ל, צריך אדם להשתדל שלא ישאיר מבשר הפסח עד בקר שנאמר 'לא תותרו ממנו עד בקר', ואם השאיר ממנו עבר בלא תעשה, ואינו לוקה על לאו זה שהרי ניתק לעשה שנאמר 'והנותר ממנו באש תשרופו', עכ"ל, וכ"כ בהלכות פסולי המוקדשין (פי"ח הט"ו).

וע"י בכס"מ שהקשה, מדוע לא כתב הרמב"ם דהטעם דאין לוקין הינו משום דהוי לאו שאין בו מעשה, ואילו לעיל (קרבן פסח פ"א ה"ו) גבי המניח אימורים ולא הקטירן עד שלנו ונפסלו בלינה, כתב הרמב"ם 'ואע"פ שעבר אינו לוקה לפי שאין בו מעשה', יעו"ש, וע"ע במשנה למלך (שם).

ולפי דברינו י"ל, דהרי ע"י מעשה הבישול נכנס טעם המאכל בדופני הכלי, וגבי חטאת חשיב טעם הבלוע כבשר חטאת לפנינו ועובר עליו משום לא תותרו - ע"י מעשה, וא"כ ישנם אופנים שעובר על לאו זה ע"י מעשה, ומה שאינו לוקה היינו משום דניתק לעשה, וכמשי"כ הר"ן דהשבירה חשובה כשריפה, ולכן כתב הרמב"ם טעם זה, כדי להשיענו דאם לא שבר הכלי קודם זמנו, אינו לוקה משום דניתק לעשה.

אולם בדין המניח אימורים ולא העלם למזבח, כתב דאינו לוקה משום דהוי לאו שאין בו מעשה, היות ובאימורים אין בישול קודם להעלאה, ולכן פשוט דהיכא דהותר ולא העלם למזבח הוי לאו שאין בו מעשה.

דין נטל"פ באיסור חמץ

הנה איתא בשו"ע (או"ח סי' תמ"ז סעי' י') דנותן טעם לפגם מותר גם בפסח. וכתב המשנ"ב (שם סי' צ"ו) דהיינו רק לענין תערובת חמץ, אבל חמץ עצמו אף בנטל"פ ואינו ראוי לאכילת אדם אסור מדרבנן, ומטעם

דאחשביה, אבל לקיימו וליהנות ממנו מותר, אבל בנפל ממילא לתערובת דליכא אחשביה שרי אף באכילה, וסעיף זה איירי רק גבי דין תערובת.

וכתב הרמ"א, ויש מחמירים, וכן נוהגים, עכ"ד, וכתב המשנ"ב (סי' צ"ז), וטעמם הוא דכיון דגם חמץ במשהו שנתערב והתבטל ואין מרגישים טעמו, הרי הוא אסור.

וחזינו דאין הרגשת הטעם - סיבת האיסור אלא עצם החמץ, והיות ומרגישים טעמו אע"פ שהוא פגום, חשוב שיש משהו חמץ ואסור.

ויש להקשות, דלעיל שם (סעי' ח') כתב השו"ע וז"ל, זיתים שנזהרו לחותכם בסכין חדשה, אפילו לא נזהרו לכובשם בקדירה חדשה, אם אינה בת יומא מותרת לכו"ע, עכ"ל, ולא הגיה הרמ"א לומר דיש מחמירים לאסור גם בנטל"פ, ומאי טעמא.

אכן, כתב המשנ"ב (שם סי' צ"א) וז"ל, והנה לפי המבואר בסעי' י' בהגהה, דאנו מחמירין בנותן טעם לפגם בפסח, אין להתיר אא"כ סילקו מכלי החמץ קודם ליל פסח יעו"ש, אולם שאר הנו"כ בשו"ע לא כתבו כדברי המשנ"ב.

והנראה לומר, ע"פ מה שביארנו דלא חל איסור נותר על הטעם - לדעת הרמב"ם גם בלא נפגם, ולרש"י - אם נפגם קודם שעבר זמן אכילה, וגם הבליעה שבתוך הכלי נפגמה, ודלא כדברי הר"ן שכתב דלא חל על הבליעה שבתוך הכלי איסור נותר.

עפ"י ז"ל, דכל מה שכתב הרמ"א דמחמירין היינו רק בחמץ עצמו שאוסר התערובת, משום דעל חמץ בעין - עד שלא יפסל מאכילת כלב, עדיין שם חמץ עליו וחל עליו איסור חמץ, ולכן גם טעמו אסור, אבל בליעת כלי דהוי טעמא בלא ממשות, לא חל עליו שם איסור חמץ כלל, ולכן גבי בליעת כלים מותר גם לדעת היש מחמירין שהביא הרמ"א, ודו"ק.

'אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה'

אמנם הדרך להגיע לזה מצריכה עבודה תמידית, והבערת האש מפעם לפעם, כדברי הפסוק (תהילים כ"ד) 'מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו', פי' דאין מספיק רק לעלות, אלא צריך לעמוד במקום ולהחזיק במדרגתו, וזהו ע"י 'אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה'.

ונראה לפרש ע"פ דברי בגמרא נדה (ז:), 'תשבע כל לשון' - זה יום הלידה, שנאמר 'נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה', ומה היא השבועה שמשביעין אותו - תהי צדיק ואל תהי רשע, ע"כ.

ובאר החפץ חיים בדרך משל, הנותן הלואה לחבירו ומחזיר את אותם הדמים עצמם כמות שהן, ולא נגע בהם ולא השקיע בהם ולא הרויח בהם, יכעס עליו המלוה, וכי בשביל לשומרם בארון הלויתי לך? כך הנשמה היא בגדר הלואה, ונותן לנו הקב"ה להשקיע בה ולעבוד בה, ולא מספיק שלא לאבד אותה, אלא צריך להשקיע ולעמול בה, ולגדול ולהתרומם, ומי שאינו עושה זאת - הרי נטילת הלואתו היתה לשוא.

וזהו ביאור הפסוק, שכאשר ידע האדם שהנשמה ניתנה לו כהלואה לעבוד בה את בוראו ולא עושה כן, הרי מקבל אותה לשוא, מפני שביטל מה שנשבע בעת לידתו להיות צדיק ולהוסיף לקח, ורק ע"י שאדם זוכר תמיד מה חובתו בעולמו, ושם מבטו ומגמתו במטרה זו, בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו, אז יכול לקיים שבועתו של 'תהי צדיק', וזהו הפירוש 'ולא נשבע' כשנולד - למרמה'.

ישמע חכם ויוסף לקח ויבעיר בעצמו את האש תמיד, וישיכל להיות תמיד במצב של עלייה בעבודת ה', כדברי הפסוק בפרשתנו 'אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה'.

המעין בפרשתנו יראה, שתחילתה וסופה רומזים על צורת ואופי עבודתו הרוחנית של האדם.

בתחילת הפרשה מובאת המצוה של (ו' ו') 'אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה', בה נצטוונו שכל העת תהיה אש על המזבח, ואף היו מכינים מערכה מיוחדת של אש שממנה היו מחזיקים את אש המזבח שלא תכבה.

ובסוף הפרשה, אמר משה רבנו לאהרן ולבניו (ה' ל"ה) 'ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים', וכתב הרמב"ן לבאר, שמצוה זו נוהגת לדורות, שכל זמן שיש עבודה במקדש לא לצאת וישנו איסור להפסיק את העבודה.

ולמדנו מכך, שכל החיים עלינו לעבוד את ה' ברציפות ובלא הפסקה, וכדבריו הידועים של המס"י (פ"א), 'יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה, שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו, ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו', עכ"ד.

ואף כאשר אין האדם עסוק בקיום המצוות ממש, מבואר בדברי החובת הלבבות, שכל עשיית מעשה היא או מצוה או עבירה, והיינו או שחייבים לעשות את הפעולה, או שאסור לעשותה, ואין דרך אמצעית שאינה מצוה ולא איסור.

כנאמר (משלי ג' ו') 'בכל דרכיך דעה', דאף על הפעולות אותן עושה האדם לצרכי גופו, או שמצוה לעשותן, שכך הוא רצון הבורא, או שאסור לעשותן.

אכילתו של אדם דומה היא למזבח, ואף השינה - שידע מהי תכלית המנוחה והשינה, וכמו שהביא הרמ"א (או"ח סי' א' ס"א) על חיוב 'שויתי ה' לנגדי תמיד' יעו"ש דבריו הנפלאים, ובסופם כתב 'ובשכבו על משכבו - ידע לפני מי הוא שוכב, ומיד שיגור משנתו - יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה.